

(A)

**Kamer
der Volksvertegenwoordigers**

**Chambre
des Représentants**

5 APRIL 1949.

5 AVRIL 1949.

WETSVOORSTEL

houdende toekenning van gelijke rechten aan man en vrouw met betrekking tot het uitoefenen van de openbare functies.

PROPOSITION DE LOI

visant à assurer l'égalité de l'homme et de la femme dans le droit d'accéder aux fonctions publiques.

TOELICHTING

DEVELOPPEMENTS

MEVROUWEN, MIJNE HEREN,

MESDAMES, MESSIEURS,

De meest verheven taak, welke een vrouw kan beögen is die van echtgenote en moeder, want daardoor vervult zij de bij uitstek scheppende functie, die aan de natuur van haar wezen beantwoordt.

Daaruit volgt dat de best georganiseerde gemeenschap die is, waar de gehuwde vrouwen thuis kunnen blijven om er zich aan de opvoeding van verschillende kinderen toe te wijden.

Iedereen weet, dat een dergelijk vrouwelijk en familiaal ideaal niet kan bereikt worden zonder dat men talrijke diepgaande verbeteringen aanbrengt aan de opvoeding van onze meisjes, de moeders en huisvrouwen van morgen. Dit ideaal vergt, vooral op economisch gebied, een ernstige krachtsinspanning, opdat de verdeling der sociale producten zo geschiede, dat elk gezinshoofd door middel van zijn geldelijk bezoldigde prestaties, zijn vrouw en kinderen een menswaardig bestaan kan verzekeren. Voor al wie zin en eerbied heeft voor de natuurlijke orde van de wereld is deze stelling, zo hopen wij, onaanvechtbaar. En zij die de harmonische ontplooiing van de vrouwelijke persoonlijkheid wensen te bevorderen doen goed vóór alles het moederschap te verdedigen, door het te vergemakkelijken en begerenswaardig te maken.

Maar de gemeenschap mag niet zo stroef georganiseerd worden, dat zij de vrouwen hun vrijheid ontnemt en hun de toegang tot de openbare functies verspert, onder voorwendsel dat het moederschap al haar krachten opeist.

La plus haute mission que puisse ambitionner une femme est celle d'épouse et mère parce qu'elle accomplit alors une mission essentiellement créatrice vers laquelle tout son être est orienté.

L'organisation sociale la plus parfaite sera, dès lors, celle où toutes les femmes qui fondent un foyer seront mises à même d'y demeurer, d'y accueillir plusieurs enfants et de se consacrer à leur éducation.

Il est inutile de rappeler ici ce que chacun sait: cet idéal féminin et familial appelle de nombreuses améliorations dans l'ordre de l'éducation maternelle et ménagère des jeunes filles; il requiert surtout un large effort économique assurant une distribution des produits sociaux telle que chaque chef de famille trouve dans la rémunération de son travail des ressources suffisantes à l'entretien convenable de sa femme et de ses enfants. Cette thèse ne sera, espérons-nous, plus combattue par personne ayant à cœur le respect de l'ordre naturel du monde. Ceux et celles qui veulent promouvoir le plus parfait épanouissement de la personnalité féminine commenceront donc par protéger la maternité en la rendant possible et désirable.

Mais la société ne peut être organisée de façon tellement rigide qu'elle brime la liberté et interdise arbitrairement aux femmes l'accès aux seules carrières publiques, sous prétexte qu'elles doivent se réserver pour la maternité.

Een rechtvaardige economie kan voorzeker de gehuwde vrouwen weerhouden bezoldigde arbeid te verrichten, maar het is tevens waar, dat elke familie afzonderlijk de vrijheid moet hebben zelf te beslissen of de echtgenote al dan niet een beroep buiten huis kan uitoefenen. Daarenboven moeten de ongehuwde vrouwen, de weduwen en zij die geen kinderen op te voeden hebben, in de mogelijkheid gesteld worden een beroep te kiezen, opdat zij niet, uitsluitend wegens hun geslacht, zouden gepenaliseerd worden.

Men bedenke trouwens, dat artikel 6 der Grondwet, waarbij de gelijkheid van alle Belgen voor de wet bepaald wordt, de volledige gelijkheid tussen man en vrouw impliceert, wat het recht tot de uitoefening van een openbare functie betreft.

De feiten wijzen echter uit, dat de manier waarop in 't algemeen de wet verklaard wordt tot een ander gevolg leidt, namelijk dat aan de vrouw elke publieke functie ontzegd wordt, die zij niet krachtens een positieve wettekst mag bekleden.

Principieel bestaan de onbekwaamheden slechts krachtens een formele tekst. Zij moeten op beperkende wijze uitgelegd worden. Dit is op de vrouw toepasselijk, maar bij de verklaring van een wettekst moet met de bedoeling van de wetgever rekening gehouden worden. Wanneer wij een tekst verklaren, moeten wij het daarin behandeld recht aan de vrouwen toekennen of ontzeggen, naargelang de traditie, op het ogenblik dat de wet uitgevaardigd werd, de vrouw al dan niet uitsloot van de functie waarop de tekst betrekking heeft.

Een voorbeeld ter verduidelijking: in de wet op de rechterlijke inrichting bestaat er geen tekst die de magistratuur aan de mannen voorbehoudt, maar ze dagteekent van de vorige eeuw en werd uitgevaardigd in een periode, waarin het ongehoord zou voorgekomen zijn, de mogelijkheid te overwegen dat een vrouw ooit magistraat zou worden.

Een recenter tekst, daarentegen, waardoor het beroep van advocaat voor de vrouwen toegankelijk werd gemaakt, bepaalt uitdrukkelijk, « dat de vrouwelijke advocaten de magistraten niet mogen vervangen ».

De latere wetgever begrijpt dus zelf het vroeger stilzwijgen als een uitsluiting van de vrouwen. In dezelfde geest heeft het Hof van Verbreking in zijn arrest van 11 November 1889 verklaard, dat de wet, wanneer zij de term « man » gebruikt, daardoor zelf de vrouw uitsluit.

Ondertussen heeft de openbare mening geëvolueerd, het begrip van de gelijkheid van man en vrouw heeft veld gewonnen. De onbekwaamheden die het Burgerlijk Wetboek tegen de vrouw uitsprak zijn verdwenen (zie de oude artikels 37, 402, 403, 405, 422).

Hoe moet nu de gelijkheid hersteld worden op het enige gebied waar zij nog niet bestaat, namelijk op dat van de door de wet gecreëerde functies, de openbare ambten ?

Voor de jongste wetten wordt de vraag niet gesteld, zij laten impliciet de vrouwen toe tot de functies die zij orga-

Certes, la plupart des femmes mariées seront détournées des activités lucratives par une meilleure justice économique, mais encore faut-il laisser à chaque famille la liberté d'apprécier si l'épouse peut ou non se consacrer à des activités professionnelles extérieures; plus encore, il faut laisser aux femmes non mariées, aux veuves, à celles qui n'ont pas ou plus d'enfants à élever la faculté d'exercer les carrières de leur choix sans que leur sexe soit pénalisé.

On doit d'ailleurs considérer que l'article 6 de la Constitution selon lequel « Les Belges sont égaux devant la loi » consacre l'égalité parfaite entre hommes et femmes dans le droit d'accéder à une fonction publique.

Mais en fait il n'en est pas ainsi, les règles générales qui déterminent la façon d'interpréter une loi aboutissent au résultat suivant: en l'absence d'un texte positif autorisant l'accès de la femme à telle fonction publique, celle-ci en est exclue.

En principe les incapacités n'existent qu'en vertu d'un texte formel, elles sont de stricte interprétation. Cette règle est applicable à la femme mais il faut tenir compte, toutefois dans l'interprétation de l'intention du législateur. Nous devons en interprétant un texte, admettre ou refuser l'exercice du droit envisagé aux femmes, selon qu'au moment où la loi a été édictée la tradition excluait ou non la femme de la fonction à laquelle le texte se rapporte.

Ce qui précède sera parfaitement mis en lumière par l'exemple qui suit: aucun texte de notre loi sur l'organisation judiciaire ne réserve expressément l'exercice de la magistrature aux hommes, mais ce texte qui date du siècle dernier a été édicté à une époque où l'idée même de faire entrer une femme dans la magistrature eût paru absurde.

Par contre le texte beaucoup plus récent qui ouvre aux femmes la profession d'avocat précise de façon expresse que « les femmes avocats ne peuvent être appelées à suppléer les magistrats ».

Ainsi le législateur récent interprète lui-même son mutisme passé comme excluant les femmes. Toujours dans le même ordre d'idées, la Cour de Cassation déclare dans un arrêté du 11 novembre 1889 que lorsque la loi se sert du terme « homme », il s'ensuit qu'elle exclut la femme.

Cependant l'opinion publique a évolué, l'idée de l'égalité des sexes a fait du chemin, toutes les incapacités que le Code Civil prononçait contre la femme ont disparu (voir anciens articles 37, 402, 403, 405, 422).

Comment après ce qui vient d'être dit, rétablir l'égalité dans le seul domaine où elle n'existe pas encore, c'est-à-dire dans le domaine des fonctions créées par la loi, les fonctions publiques ?

En ce qui concerne les lois récentes le problème ne se pose pas, elles autorisent implicitement les femmes à exer-

niseren. Het statuut van de ambtenaren, bij Koninklijk besluit van 2 October 1937 ingericht, stelt de hoogste administratieve functies voor de vrouwen open.

Blijven echter de hoger besproken oudere teksten, die op een voor de vrouwen ongunstige wijze uitgelegd worden.

Moet de hervorming voortgezet worden zoals zij begonnen werd? Moet namelijk aan elke tekst toegevoegd worden dat het de vrouwen toegelaten wordt het bepaald beroep uit te oefenen, zoals dit gebeurde voor de advocaten, de pleitbezorgers, de advocaten bij het Hof van Verbreking?

Waarom zou men de eis van de publieke opinie niet in een algemene wettekst vast leggen, i.p.v. de verschillende afzonderlijke wetten in behandeling te nemen? Zulks zou de gevolgen van de rechtmatige maar tot een anachronisme geworden wetsinterpretatie wegnemen.

Een tekst die aan de Franse Kamer voorgesteld werd kan in deze als model dienen. Hij is voldoende algemeen om op alle bestaande gevallen toegepast te worden: « Mits gelijkheid van titel en voorwaarden, zijn alle publieke functies (en vrije beroepen) voor mannen en vrouwen toegankelijk ».

Om misverstand te voorkomen moeten volgende artikel en alinea's weggelaten worden: artikel 4 der wet van 27 Augustus 1921 waarbij bepaald wordt dat de vrouw, als burgemeester, geen officier van gerechtelijke politie is, de laatste alinea der wet van 21 Mei 1929 over het toekennen van de academische graden en de tweede alinea der wet van 7 April 1922 dat de vrouwelijke advocaten uitsluit om als plaatsvervangende magistraten te zetelen.

Krachtens onderhavig wetsvoorstel zullen de vrouwen toegang krijgen tot alle openbare ambten, zoals bij voorbeeld (en enkel als voorbeeld) tot de gerechtelijke loopbaan: staande en zittende magistratuur, ambt van griffier en deurwaarder; tot de administratieve loopbaan, nl. notariaat, politieambten, gevangenisbestuurder, ambtenaar van bruggen en wegen, enz...

Dit wetsvoorstel zal eveneens elke mogelijke twijfel wegnemen betreffende het uitoefenen van administratieve en politieke ambten zoals minister, staatscommissaris, gouverneur, arrondissementscommissaris of zelfs in de militaire hiërarchie.

cer les fonctions qu'elles organisent. Le statut des fonctionnaires organisé par l'arrêté royal du 2 octobre 1937 permet l'accès des femmes aux plus hautes fonctions administratives.

Restent les textes les plus anciens, ceux pour lesquels joue l'interprétation défavorable aux femmes dont il est parlé plus haut.

Faut-il continuer la réforme entreprise, à savoir, reprendre chaque texte et y insérer que les femmes sont admises à l'exercice de cette profession comme cela a été fait pour celles d'avocat, d'avoué, d'avocat à la Cour de Cassation?

Pourquoi ne pas consacrer par un texte législatif général l'exigence de l'opinion publique et sans toucher aux différentes lois, corriger les effets d'une interprétation certes légitime mais devenue anachronique?

Le texte proposé à la Chambre Française peut servir à cet égard de modèle, il a un caractère suffisamment général pour s'appliquer à tous les cas existants « L'accès de toutes fonctions publiques (et professions libérales) est ouvert, à égalité de titre et de conditions aux hommes et aux femmes. »

Dans un but de clarté il faudrait au surplus abroger explicitement l'article 4 de la loi du 27 août 1921 spécifiant que la femme bourgmestre n'est pas officier de la police judiciaire, l'alinéa final de la loi du 21 mai 1929 sur la collation des grades académiques et le second alinéa de la loi du 7 avril 1922 refusant aux femmes ayocats le droit d'être magistrats suppléants.

En vertu de la présente proposition de loi plus rien ne s'opposera à l'accès des femmes aux fonctions publiques, notamment et à titre exemplatif aux fonctions de l'ordre judiciaire: magistrature assise et debout, fonctions de greffier et d'huissier; de l'ordre administratif: notariat, fonctions de police, directeur de prison, d'agents des ponts et chaussées, etc...

Elle lèvera aussi tous les doutes qui pourraient subsister encore en ce qui regarde les fonctions administratives ou politiques telles que ministre, commissaire d'Etat, gouverneur, commissaire d'arrondissement, et... voire même de la hiërarchie militaire.

Marguerite DE RIEMAECKER-LEGOT.

WETSVOORSTEL

EERSTE ARTIKEL.

De tweede alinea van artikel 8 van het Burgerlijk Wetboek wordt door de volgende beschikkingen vervangen:

« Mits gelijke voorwaarden kunnen mannen en vrouwen alle openbare functies uitoefenen ».

ART. 2.

« De machtiging van de man wordt gegeven volgens de bepalingen van Boek I, Titel V, Hoofdstuk VI van het Burgerlijk Wetboek over de « wederzijdse rechten en plichten van de echtgenoten ». Zij is onherroepelijk.

» Is de man afwezig of uit zijn rechten ontzet of kan hij onmogelijk zijn wil te kennen geven, dan behoeft de vrouw geen machtiging te bekomen. »

ART. 3.

Alle bepalingen die strijdig zijn met de nieuwe alinea van artikel 8 van het Burgerlijk Wetboek en namelijk artikel 4 van de wet van 27 Augustus 1921 houdende wijziging van de gemeentewet, de laatste alinea van de wet van 21 Mei 1929 over het toekennen van de academische graden, de tweede alinea van de wet van 7 April 1922 waarbij de vrouwen die houder zijn van het diploma van doctor in de rechten toegelaten worden tot het afleggen van de eed van advocaat en het uitoefenen van dit beroep, worden ingetrokken.

PROPOSITION DE LOI

ARTICLE PREMIER.

L'article 8, alinéa 2, du Code Civil est remplacé par les dispositions suivantes:

« A égalité de conditions, l'accès de toute fonction publique est ouvert aux hommes et aux femmes. »

ART. 2.

« L'autorisation maritale est donnée suivant les dispositions du Livre premier, titre V, chapitre VI, du Code Civil sur les droits et devoirs respectifs des époux. Elle est irrévocable.

» Si le mari est absent ou interdit ou dans l'impossibilité de manifester sa volonté, la femme ne doit obtenir aucune autorisation. »

ART. 3.

Toutes dispositions contraires à l'article 8, alinéa 2 nouveau, du Code Civil et notamment l'article 4 de la loi du 27 août 1921 modifiant la loi communale, l'alinéa final de la loi du 21 mai 1929 sur la collation des grades académique, l'alinéa second de la loi du 7 avril 1922 permettant aux femmes munies du diplôme de docteur en droit de prêter le serment d'avocat et d'exercer cette profession, sont abrogés.

Marguerite DE RIEMAECKER-LEGOT.
P. HARMEL.
L. ROPPE.
P. HUMBLET.
G. VAN DEN DAELE.